

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ, ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ

Πολλά τα έθιμα και οι παραδόσεις των εορτών των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς αλλά και των Φώτων. Από πολύ παλιά τα έθιμα αυτά διατηρούνται ζωντανά μέχρι σήμερα και τα γιορτάζουμε με ιδιαίτερη λαμπρότητα.

Φυσικά έχουμε υιοθετήσει και μερικά ξενόφερτα έθιμα, όπως είναι το στόλισμα του Χριστουγεννιάτικου δέντρου. Ο στολισμός του άρχισε από πολύ παλιά, ωστόσο υπάρχουν μαρτυρίες ότι άρχισε μετά τον 8^ο αιώνα. Σύμφωνα με μια από αυτές το Χριστουγεννιάτικο δένδρο καθιερώθηκε στη Δύση από το μοναχό Βονιφάτιο στη θέση της Δρυός, την οποία οι ειδωλολάτρες έπαιρναν μέσα στα σπίτια και τα στόλιζαν για να εξασφαλίσουν καλή σοδειά για τον επόμενο χρόνο. Μια άλλη παράδοση αναφέρει ότι το έθιμο αυτό ξεκίνησε στη Γερμανία το 16^ο αιώνα και καθιερώθηκε από τον Μαρτίνο Λούθηρο, ο οποίος περπατώντας ένα βράδυ, παραμονή Χριστουγέννων μέσα στο δάσος, είδε τα αστέρια να λάμπουν στον έναστρο ουρανό και να φεγγοβολούν μέσα στα κλαδιά των δέντρων. Τόσο πολύ εντυπωσιάστηκε από αυτό το θέαμα, που τοποθέτησε μέσα στο σπίτι του ένα δέντρο διακοσμημένο μ' αναμμένα κεριά έτσι ώστε να του απεικονίζει αυτό ακριβώς που είδε, ένα έναστρο ουρανό, από τον οποίο ο Χριστός ήρθε στον κόσμο.

Το έθιμο αυτό σιγά-σιγά επεκτάθηκε ταχύτατα σ' όλο τον κόσμο. Στην Ελλάδα το έφεραν οι Βαυαροί και το πρώτο δέντρο που στολίστηκε ήταν το 1833 στ' ανάκτορα του Όθωνα.

Σήμερα η κάθε χώρα τοποθετεί στη μεγάλη πλατεία της πρωτεύουσας το πιο μεγάλο δέντρο στολίζοντάς το με πολλές χιλιάδες λαμπιόνια και όλοι περιμένουν με ανυπομονησία τη μέρα εκείνη που θα φωτιστεί συμβολίζοντας έτσι ότι τα Χριστούγεννα πλησιάζουν.

Παραμονές Χριστουγέννων και ποιος δεν έχει τραγουδίσει τα κάλαντα. Μικρά παιδιά όταν ήμασταν, ποιος δεν έχει γυρίσει τις γειτονιές από σπίτι σε σπίτι κρατώντας το μικρό τριγωνάκι λέγοντας το «*Καλήν εσπέραν άρχοντες...*».

Τα κάλαντα είναι ένα έθιμο ελληνικό, πάρα πολύ παλιό, το οποίο διατηρείται μέχρι σήμερα. Η λέξη κάλαντα προέρχεται από τη λατινική "calendae" που σημαίνει αρχή του μήνα στο Ρωμαϊκό ημερολόγιο. Σύμφωνα με κάποιες πληροφορίες, πιστεύεται ότι τα κάλαντα τα συναντά κανείς την εποχή του Ομήρου. Τα παιδιά εκείνης της εποχής δεν κρατούσαν τριγωνάκι, αλλά κλαδί ελιάς ή δάφνης, στο οποίο κρεμούσαν κόκκινες και άσπρες κλωστές, καρπούς κ.ά., και τραγουδούσαν για την καλή σοδειά καλωσφρίζοντας τους πρώτους οiwονούς της Άνοιξης ευχόμενοι στους νοικοκύρηδες πλούτο και ειρήνη.

*«Δῶμα προσειτραπέμεσθ' άνδρος μέγα δυναμένοιο,
ὄς μέγα δύνεται, μέγα δὲ βρέχει, δῆλιος αἰεὶ,
αὐτὰί ἀνακλίνεσθε θύραι. Πλοῦτος γὰρ ἔσεισι
πολλός, σὺν πλοῦτῳ δὲ καὶ εὐφροσύνη τεθαλυία,
εἰρήνη τ' ἀγαθή. Ὅσα δ' ἄγγεα, μετὰ μὲν εἶπ,
κυρβαίη δ' αἰεὶ κατὰ καρδόπου ἔρπει μᾶζα,
τοῦ παιδὸς δὲ γυνὴ καταδιφράδα βήσεται ὕμμιν,
ἥμιονοι δ' ἄξουσι κραταίποδες ἐς τόδε δῶμα,
αὐτὴ δ' ἴστον ὑφαίνει ἐπ' ἠλέκτρον βεβαυία
Νεῦμαί τοι νεῦμαί ἐνιαύσιος ὥστε χελιδῶν
Ἔστικ' ἐν πορφύροις...»*

Δηλαδή:

«Σ' αυτό το σπίτι πού 'ρθαμε του πλουσιονοικοκύρη
ας ανοιχτούν οι πόρτες του να μπει ο πλούτος μέσα
να μπει άφθονη η χαρά κι η ποθητή ειρήνη
για να γεμίσουν τα σταμνιά, κι οι χωματένιες κύρβεις
και να φουσκώσει η σκάφη του ζυμάρη κριθαρένιο.
Και η γυναίκα του υγιού με σύνεση μεγάλη
ας έρθει μέσ' στο σπίτι αυτό με δυνατά μουλάρια,
για να υφάνει το πανί σ' αντί κεχριμαρένιο

και γύρω να φτεροκοπούν χρονιάρ'κα χελιδόνια και ερυθρόχρωμα πουλιά αντάμα να πετούνε...»

Ο νοικοκύρης έτρεχε τότε ν' ανοίξει το κελάρι του για να φιλέψει τα παιδιά με ό,τι καλό είχε. Αν αργούσε ν' επιστρέψει, τα παιδιά έλεγαν:

«Είτε μας δώσεις κάτι, είτε όχι, εμείς δε θα καθίσουμε,

διότι δεν ήλθαμε να συγκατοικήσουμε εδώ...»

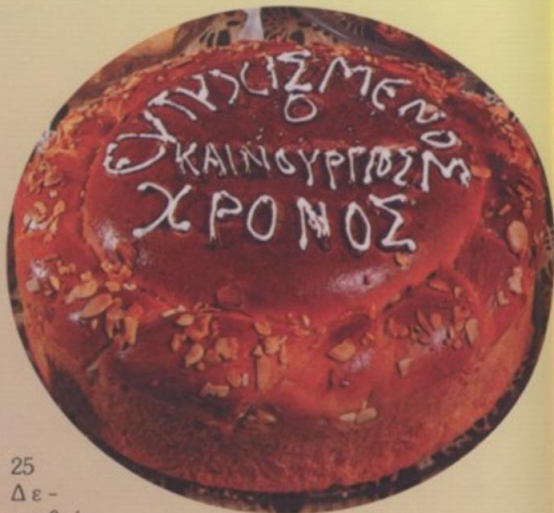
Τώρα τα παιδιά, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι, χτυπούν την πόρτα και λένου: «Να τα πούμε;» και βέβαια η απάντησή είναι πάντα θετική, και η γλυκιά φωνούλα των παιδιών αρχίζει να διαλαλεί το μήνυμα των Χριστουγέννων. Η νοικοκυρά τότε ανταμείβει τα παιδιά με χρηματικό ποσό και με χριστουγεννιάτικα παραδοσιακά γλυκά.

Εκτός όμως από το έθιμο με τα κάλαντα, έχουμε και το έθιμο της Χριστουγεννιάτικης κάρτας, για να στείλουμε έτσι τις ευχές μας σε συγγενείς και φίλους. Όμως η πρώτη Χριστουγεννιάτικη κάρτα σχεδιάστηκε κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα το 1843 από τον Callcott Horsley, ο οποίος την είχε φτιάξει για το φίλο του τον Sir Henry Cole.

Η κάρτα αυτή μεγέθους 8X13 εκ. λιθογραφήθηκε σε χοντρό χαρτόνι και έχει ζωγραφιστεί με το χέρι. Χαρακτηριστικό της κάρτας αυτής είναι ότι χωρίζεται σε τρία μέρη: στο κέντρο παρουσιάζει ένα οικογενειακό πάρτι και στο κάτω μέρος της αναγράφονται οι λέξεις «A Merry Christmas and a Happy New Year to you» - «Χαρούμενα Χριστούγεννα και Ευτυχισμένο το Νέο Έτος». Στην αριστερή πλευρά της κάρτας υπάρχει μία σκηνή που ταΐζουν κάποιον πεινασμένο, ενώ στη δεξιά πλευρά υπάρχει μία αναπαράσταση όπου ντύνουν τους φτωχούς.

Η πρώτη χριστουγεννιάτικη κάρτα.

25

Δε -

κεμβρί-

ου, ημέρα

των Χριστουγέννων,

και οι Εκκλησίες κατάμεστες από κόσμο που παρακολουθεί τη Θεία Λειτουργία ακούγοντας το γνωστό Απολυτίκιο της Γεννήσεως:

*«Ἡ Γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τὸ φῶς τῆς γνώσεως ἐν αὐτῇ γὰρ οἱ τοῖς ἄστροις λατρεύοντες ὑπὸ ἄστέροσ ἐδιδάσκοντο
Σὲ προσκυνεῖν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ Σὲ γινώσκει ἐξ ὕψους ἀνατολῆς
Κύριε, δόξα Σοι».*

Επιστρέφοντας στο σπίτι μετά την Εκκλησία, οι νοικοκυρές ετοιμάζουν το Χριστουγεννιάτικο τραπέζι, πάντα γιορτινό με κύριο πιάτο τη σουπιά και τη γαλοπούλα, έθιμο που έφτασε στην Ευρώπη από το Μεξικό το 1824 μ.Χ.

Οι μέρες προχωρούν και φθάνουμε στην Παραμονή της Πρωτοχρονιάς, μ' ένα ακόμα έθιμο που σώζεται μέχρι σήμερα. Το έθιμο της ελιάς. Αν στο σπίτι υπάρχει τζάκι, μαζεύονται όλοι κοντά και ρίχνουν φύλλα από χλωρή ελιά στη φωτιά για να δουν αν το όνομα που σκέφτηκαν τους αγαπά. Αν η ελιά πεταχτεί κάνοντας ένα χαρακτηριστικό κρότο, σημαίνει πως το άτομο αυτό τους αγαπά. Αν η ελιά όμως καεί, τότε σημαίνει ότι το άτομο αυτό δεν τους αγαπά.

Καθώς η ώρα πλησιάζει μεσάνυχτα και το ρολόι κτυπά δώδεκα, μαζεύονται όλοι στο σαλόνι για να υποδεχτούν τον καινούργιο χρόνο. Αφού οβήσουν όλα τα φώτα του σπιτιού, αρχίζουν να τραγουδάνε το «Πάει ο παλιός ο χρόνος...» και μόλις περάσει η ώρα δώδεκα τραγουδούν τα κάλαντα της Πρωτοχρονιάς, το «Αρχιμηνιά και αρχιχρο-

νιά...». Μερικοί τηρούν ακόμη το έθιμο με το σπάσιμο του ροδιού. Το έθιμο αυτό ξεκίνησε από την Ελλάδα κι ο νοικοκύρης του σπιτιού μόλις αλλάξει ο χρόνος, ρίχνει έξω στην είσοδο του σπιτιού με δύναμη ένα ρόδι, ώστε να σπάσει και να πεταχτούν οι ρώγες του πατιού. Το ρόδι λένε ότι είναι το σύμβολο της αφθονίας, της γονιμότητας και της καλής τύχης. Βέβαια πολλοί άνθρωποι είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί για το ποιος θα κάνει το ποδαρικό. Δηλαδή με την είσοδο του νέου χρόνου να εισέλθει στο σπίτι τους από την κύρια είσοδο με το δεξί πόδι, και να φέρει υγεία και ευτυχία στο σπίτι τους. Μόλις τελειώσει και το

ποδαρικό, ακολουθεί το κόψιμο της Βασιλόπιπτας και το ποιος θα βρει το κρυμμένο νόμισμα, ο οποίος θα είναι και ο τυχερός της χρονιάς. Η Βασιλόπιπτα είναι έθιμο ορθόδοξο, το οποίο γινόταν και την παλιά εποχή. Ο νοικοκύρης του σπιτιού αφού σταυρώσει το γλυκό, το κόβει σε κομμάτια. Ένα για το Χριστό, το δεύτερο για τους φτωχούς και το τρίτο για κείνον. Τα υπόλοιπα τα μοιράζει σ' όλα τα μέλη της οικογένειας. Όλοι αγωνιούν, ιδιαίτερα τα μικρά παιδιά για το ποιος θα βρει το κρυμμένο νόμισμα. Αλλά τα παιδιά δεν αγωνιούν μόνο για το νόμισμα, αλλά και για τον Άη Βασίλη, που τον περιμένουν με ανυπομονησία να κάνει το γύρο του κόσμου και να βρεθεί κοντά τους. Προσπαθούν να μείνουν άγρυπνα όλο το βράδυ για να δουν, όπως φαντάζονται, το έλκηθρό του να διασχίζει τον ξάστερο ουρανό και μετά να σταματά πάνω από το σπίτι τους, να κατεβαίνει την καμινάδα και να φέρνει τα δώρα κάτω από το δέντρο. Τον Άγιο Βασίλη τον φαντάζονται σαν ένα ηλικιωμένο άνθρωπο με μακριά άσπρη γενιάδα με κατακόκκινα ρούχα και μαύρες μπότες. Αλλά αυτός ο κατασκευασμένος Άγιος δεν έχει καμία σχέση με το δικό μας Άγιο Βασίλειο.

Οι μέρες προχωράνε και φθάνουμε στο δωδεκάημερο. Και ποιος δεν έχει ακούσει το μύθο με τους καλικάντζαρους, που ολόχρονα ζουν κάτω απ' τη γη και προσπαθούν να κόψουν το δέντρο που τη

βαστάει. Και εκεί που πάει να πέσει το δέντρο και να γκρεμιστεί η γη, αποφασίζουν ν' αφήσουν τα πριόνια και ν' ανέβουν στη γη να γλεντήσουν και να πειράξουν τους ανθρώπους μέχρι τα Φώτα. Γι' αυτό οι νοικοκυρές πίστευαν ότι για να γλυτώσουν απ' αυτούς έπρεπε να φτιάξουν γλυκά, τα οποία πετούσαν στις στέγες των σπιτιών μαζί με λουκάνικα, ώστε να τα φάνε οι καλικάντζαροι και να φύγουν.

Θεοφάνια η πιο μεγάλη εορτή του Χριστιανισμού και στ' επουράνια ακούγεται το:

*«Έν Ἰορδάνη βαπτιζομένου σου, Κύριε,
ἢ τῆς Τριάδος ἐφανερῶθη προσκύνησις
τοῦ γὰρ Γεννίτορος ἢ φωνῆ προσεμαρτύρει Σοὶ
ἀγαπητόν Σε Υἱὸν ὀνομάζουσα
καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἶδει περιστερᾶς
ἐβεβαίον τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές
Ὁ ἐπιφανὴς Χριστὲ ὁ Θεὸς
καὶ τὸν κόσμον φωτίσας, δόξα Σοι».*

Και ο ιερέας ρίχνει το Σταυρό στα παγωμένα νερά της θάλασσας ή σε κάποιον ποταμό ή λίμνη και νεαροί κολυμβητές πέφτουν για να πιάσουν το Σταυρό και να λάβουν την ευλογία του ιερέα. Σε μερικά χωριά ακόμα τηρείται το έθιμο του αγιασμού των σπιτιών. Ο ιερέας γυρίζει όλα τα σπίτια και αγιάζει όλους τους χώρους για να φύγει μακριά κάθε κακό και να φύγουν οι καλικάντζαροι.

ΕΝΑΤΕΝΙΣΕΙΣ

Ο Πανιερώτατος
Μητροπολίτης Κύκκου
και Τηλλυρίας
κ. Νικηφόρος
και το Γραφείο
Εκκλησιαστικής Διακονίας
της Ιεράς Μητροπόλεως
Κύκκου και Τηλλυρίας
σας εύχονται
Χρόνια Πολλά
και
Ευλογημένο
το νέον έτος
2008